

Rostkowski, Zbigniew

Znaczenie apostołskiego świadectwa w dziele ewangelizacji : (na przykładzie Dz 10, 34-43)

Studia Teologiczne 16, 43-65

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ZBIGNIEW ROSTKOWSKI

ZNACZENIE APOSTOLSKIEGO ŚWIADECTWA W DZIELE EWANGELIZACJI (NA PRZYKŁADZIE DZ 10, 34-43)

Treść: Wprowadzenie. I. Zagadnienia literackie. II. Egzegeza perykopy Dz 10, 34-43.
III. Świadectwo w dziele ewangelizacji. Zakończenie.

WPROWADZENIE

Kościół od samego początku swego istnienia był i pozostaje wspólnotą o charakterze misyjnym. Sobór Watykański II przypomina, że jest on „*posłany przez Boga do wszystkich narodów, aby był «powszechnym sakramentem zbawienia» i dlatego „z najbliższej potrzeby własnej katolicyzacji oraz z nakazu swego Założyciela” winien głosić wszystkim ludziom Ewangelię Jezusa Chrystusa (por. Mt 28, 18-20).*¹

Zadanie to nabiera szczególnego znaczenia u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa, u progu nowej ewangelizacji, w dobie jednoczenia się krajów Europy dotąd podzielonej na wschodnią i zachodnią.

Wydaje się zatem uzasadnione, by przyjrzeć się katechezie pierwotnego Kościoła, a zwłaszcza mowie Piotra w domu Korneliusza, ponieważ kazanie to zamyka pierwszy etap ewangelizacji, czyli przepowiadanie do Żydów i inauguruje wielką misję wśród pogan.² Drugim niezmiernie ważnym motywem do podjęcia niniejszych rozważań jest niewątpliwy rezultat Piotrowego przepowiadania w Cezarei Nadmorskiej - zstąpienie Ducha Świętego i przyjęcie chrztu św. przez wszystkich zgromadzonych w domu setnika Korneliusza (Dz 10, 44-48). Te wydarzenia skłaniają nas do ponownej lektury, przede wszystkim do

¹ KOK 48; DM 1; zob. KKK 849.

² Por. W. S c h m i t h a l s , *Die Apostelgeschichte des Lukas* (ZBK III 2), Zürich 1982, 182; H. O r d o n , *Historiozbawcza perspektywa św. Łukasza, struktura i teologia Łk 1, 5-56 i Dz 10*, w: *Chrystus i Kościół. Wybrane teksty z Nowego Testamentu*, red. F. Gryglewicz, Lublin 1979, 109.

tego, by przyjrzeć się apostołskiemu przepowiadaniu, zwłaszcza jego treści i formie. W tym kontekście chcemy postawić pytanie: dzięki czemu nauczanie Piotra było tak przekonujące i skuteczne?

Aby odpowiedzieć na to pytanie, najpierw dokonamy analiz literackich a następnie egzegetycznych tekstu Dz 10, 34-43, by na końcu ukazać znaczenie świadectwa w dziele ewangelizacyjnym.³

I. ZAGADNIENIA LITERACKIE

Spośród wielu zagadnień literackich, które akcentują rolę świadectwa we wczesnym przepowiadaniu apostołskim, szczególne należy podkreślić miejsce perykopy Dz 10, 34-43 w kompozycji Dziejów Apostołskich, język i styl oraz strukturę mowy Piotra.

1. Kontekst literacki mowy Piotra

Podział księgi Dziejów Apostołskich i odkrycie głównej zasady jej kompozycji nastrocza wiele trudności. W zależności od przyjętych kryteriów drugie dzieło Łukasza zwykło się dzielić na dwie⁴, trzy⁵, cztery⁶, pięć⁷ lub sześć części.⁸

³ W niniejszym artykule polskie tłumaczenie tekstu Dz 10, 34-43 będzie podawane według przekładu: Pismo święte Starego i Nowego Testamentu (BT), Poznań 1990³, 1253.

⁴ Por. W. R a k o c y , *Przyczynek do dyskusji na temat kompozycji Dziejów Apostołskich*, RT 42 (1995) z. 1, 103-110; F. J ó z w i a k , *Dzieje Apostolskie*, w: *Wstęp do Nowego Testamentu*, red. R. Rubinkiewicz, Poznań 1996, 275-298; J. S z l a g a , *Problematyka historyczno-literacka i teologiczna Dziejów Apostołskich*, w: *Materiały pomocnicze do wykładów z biblistyki V*, red. S. Łach, M. Filipiak, Lublin 1982, 91-93; Ph. V i e l h a u e r , *Geschichte des urchristlichen Literatur*, Berlin 1975, 380-381.

⁵ Por. R. K e m p i a k , „Będziecie moimi świadkami [...] aż po krańce ziemi” (Dz 1, 8). *Kompozycja Dziejów Apostołskich*, Scriptura Sacra 1(1997), 76-88; H. N. R i d d e r b o s , *The Speeches of Peter in the Acts of the Apostles* (TNTC), London 1962, 5-6; A. W i k e n h a u s e r , *Die Apostelgeschichte* (RNT V), Regensburg 1961⁴, 228-230; G. S c h n e i d e r , *Die Apostelgeschichte* (Herder TKNT V 1), Freiburg 1980, 66-68; J. K ü r z i n g e r , *Die Apostelgeschichte* (GSL V 1-2), Düsseldorf 1965, 26; F. M u s s n e r , *Apostelgeschichte* (NEB V), Würzburg 1984, 11.

⁶ Por. E. H a e n c h e n , *Tradition und Komposition in der Apostelgeschichte*, w: *Gesammelte Aufsätze I. Gott und Mensch*, red. E. Haenchen, Tübingen 1965, 206-226.

⁷ Por. K. K l i e s c h , *Apostelgeschichte* (SKKNT V), Stuttgart 1986, 16; W. G. K ü m m e l , *Einleitung in das Neue Testament*, Berlin 1989, 123-124.

⁸ Por. H. L a n g k a m m e r , *Teologia Nowego Testamentu I*, Wrocław 1985, 206-207; F. F. B r u c e , *Commentary on the Book of Acts*, (NIC-NLC V), London, Grand Rapids 1960³, 13; Przegląd różnych podziałów podają: F. N e i r y n c k , *Le Livre des Actes dans les récents commentaires*, EthL 59 (1983) 242-344; J. D u p o n t , *Nuovi studi sugli Atti degli Apostoli* (Parola di Dio), Torino 1985, 19-31; R. P e s c h , *Die Apostelgeschichte, Apg 1-12* (EKK V 1), Zürich 1986, 36-42.

Pewnego rodzaju klucz do odczytania zamysłu kompozycyjnego księgi Dziejów podaje sam redaktor (1, 8).⁹ Można przypuszczać, że przedstawia on tutaj geograficzno-teologiczny plan wydarzeń, które kolejno obejmą: Judeę (1, 15-8, 3), Samarię (8, 4-12, 25) i „krańce ziemi” – Rzym (13, 1-28, 31). Wydaje się, że czysto geograficzny plan przebiegu wydarzeń nie stanowi wystarczającego kryterium podziału.¹⁰ Niektórzy egzegeci, biorąc pod uwagę słowa Chrystusa: „Będziecie moimi świadkami w Jeruzolimie i w całej Judei, i w Samarii, i aż po krańce ziemi” (1, 8) stwierdzają, że kompozycja Dziejów ukazuje trzystopniowy rozwój świadectwa apostolskiego o życiu i nauczaniu Jezusa z Nazaretu.¹¹ Tę hipotezę potwierdza forma czasownika ἔσθε ε użyta w w. 8, którą można tłumaczyć jako indicativus futuri activi, 2 pers. pl. – „będziecie” lub jako imperativus praesentis activi 2 pers. pl. „bądźcie”. Zgodnie z tym tłumaczeniem uniwersalny rozwój chrześcijaństwa jawi się jako obietnica i zadanie równocześnie, w urzeczywistnianiu których pierwszorzędną rolę odgrywać będzie apostolskie świadectwo.¹²

Wielu współczesnych komentatorów dzieli księgę Dziejów na dwie części.¹³ Zazwyczaj jako kryterium planu kompozycyjnego przyjmuje się działalność dwóch Apostołów: Piotra i Pawła i związane z nią rozwój ewangelii, najpierw w gminach żydowskich a następnie pogańskich. Wydaje się, że Łukasz chciał pokazać swoim czytelnikom, że przedstawia im - za pomocą literackiej kompozycji - wiarygodne i prawomocne nauczanie pierwotnego Kościoła – zgodnie ze starotestamentalną zasadą, iż sprawa winna oprzeć się na zeznaniu dwóch lub trzech świadków (zob. Pwt 19, 15).¹⁴ Wszystko to potwierdza umiłowanie prawdy przez Łukasza i jest wyrazem wierności kerigmatowi apostolskiemu. Z drugiej strony świadectwo Piotra i Pawła

⁹ Por. R. Kempiak, *dz. cyt.*, 84-88; H. N. Ridderbos, *dz. cyt.*, 5-6; A. Wikenhauser, *dz. cyt.*, 228-230;

¹⁰ Por. R. Pesch, *dz. cyt.*, 38.

¹¹ Por. G. Schneider, *Die Apostelgeschichte II*, *dz. cyt.*, 66-68; A. C. Winn, *The Acts of the Apostles* (LBC XX), Richmond 1960, 18; M. Dibelius, *Die Apostelgeschichte im Rahmen der urchristlichen Literaturgeschichte*, w: *Aufsätze zur Apostelgeschichte*, wyd. H. Greeven (FRLANT 60), Göttingen 1957³, 164.

¹² Por. A. Wikenhauser, *dz. cyt.*, 6-7; H. Langkammer, *Teologia Nowego Testamentu I*, *dz. cyt.*, 205-206; E. Dąbrowski, *Dzieje Apostolskie* (PNT V), Poznań 1961, 136-140.

¹³ Por. W. Rakoczy, *dz. cyt.*, 103-110; R. Pesch, *dz. cyt.*, 40-42; J. Słaga, *Problematyka historyczno-literacka i teologiczna Dziejów Apostolskich*, *dz. cyt.*, 91-93; Ph. Vielhauer, *Geschichte des urchristlichen Literatur*, *dz. cyt.*, 380-381.

¹⁴ Por. H. Ordon, *Historiobawcza perspektywa św. Łukasza, struktura i teologia Lk 1, 5-56 i Dz 10 dz. cyt.*, 101-102.

pokazuje, że trzeci Ewangelista konsekwentnie zachowuje metodę przyjętą w pierwszym dziele, aby czytelnik mógł się „przekonać o całkowitej pewności nauk” (Łk 1, 4).

W świetle powyższej analizy dalszego kontekstu cesarejskiej mowy Piotra, świadectwo apostołskie jest jednym z głównych zadań otrzymanych przez Apostołów (1, 8), które stanowiło nieodzowny element w ewangelizacji świata. W czasie przepowiadania natomiast służyło ono uwiarygodnieniu apostołskiej misji i głoszonych prawd.

2. Właściwości literackie

Analiza szaty literackiej kazania Piotra w domu Korneliusza, która jest odzwierciedleniem tradycji i redakcji, zwłaszcza specyficznych cech języka i stylu, pozwoli dostrzec tematy i akcenty teologiczne typowe dla redaktora tekstu.

W ramach analizy języka tekstu Dz 10, 34-43 szczególne miejsce zajmuje terminologia. Już w czasie pobieżnej lektura zauważamy powtarzanie się terminów „świadek”, „świadczyć”. W dziesięciu wierszach tekstu Dz 10, 34-43 aż cztery razy pojawia się pojęcie świadka, w formie rzeczownikowej (por. „*a my jesteśmy świadkami wszystkiego*”, w. 39; „*nam, wybranym uprzednio przez Boga na świadków*”, w. 41), lub czasownikowej (por. „*dać świadectwo*”, w. 42; „*prorocy świadczą*”, w. 43). Czterokrotna wzmianka o świadkach, czy świadectwie wyraźnie mówi, że pojęcia te zajmują ważne miejsce w słownictwie redaktora a także wskazuje na zainteresowanie się Łukasza tym zagadnieniem.¹⁵

Spostrzeżenie to potwierdza przede wszystkim infinitivus aoristi διαμαρτύρασ αι, zaliczany do typowych lukанизmów (por. Łk 16, 28; Dz 2, 40). Spośród redaktorów Nowego Testamentu Łukasz najczęściej posługuje się tym terminem (na 15x w NT aż 9x w Dz).¹⁶ Podobne spostrzeżenie odnosi się do rzeczownika μάρτυς, który na 36 przypadków w pismach Nowego Testamentu w przytłaczającej większości występuje w Dziejach Apostolskich (13x).¹⁷ Infinitivus διαμαρτύρασ αι wykazuje typową cechę Łukaszowego języka - skłonność do używania czasowników połączonych z różnymi partykułami, w tym przypadku z prefixem δια.¹⁸

¹⁵ Por. M. K ä h l e r, *Die Reden des Petrus in der Apostelgeschichte*, ThStK 46 (1973) 532-533.

¹⁶ Por. J. B e u t l e r, μαρτυρέω, EWNT II 963.

¹⁷ Por. J. B e u t l e r, μάρτυς, EWNT II 969.

¹⁸ Por. J. J. B a r t o l o m é, συνοσ ίειν en la obra lucana: Lc 15, 2; Hch 10, 41; 11, 3. A propósito de una tesis sobre la esencia del Cristianismo, Sal 46 (1984) 276-277; M. K ä h l e r, *dz. cyt.*, 532-533.

Powyższy wniosek potwierdza obecność w kerygmacie chrystologicznym pierwotnych formuł wiary: „On to jest Panem wszystkich” (w. 36); „Jego to zabili, zawiesiwszy na drzewie” (w. 39b); „Bóg wskrzesił Go trzeciego dnia” (w. 40a); „Bóg ustanowił Go sędzią żywych i umarłych” (w. 42). Wszystkie te wyznania wiary spotykamy tutaj w kontekście stwierdzenia Piotra, iż Apostołowie są „świadkami wszystkiego”, stając się w ten sposób głównym podmiotem wczesnego przepowiadania.²¹ Dzięki takiej postawie nauczanie pierwotnego Kościoła nie tylko wyrażało wiarę pierwszych chrześcijan, ale sięgało czasów samego Jezusa Chrystusa, otrzymując historyczny charakter. Można więc stwierdzić, że apostołskie świadectwo budowało pomost między słuchaczami, czyli ich wiarą a osobą Jezusa Chrystusa, który stawał się Przedmiotem tej wiary. Trzykrotna wzmianka o naocznym świadectwie (w. 39. 41. 42) oraz chronologiczne spisane wydarzenia według (w. 37-41), patrząc od strony literackiej, jeszcze wyraźniej podkreślają historyczny charakter Piotrowego kerygmatu.²²

Widzimy zatem, że redaktor mowy Piotra reprezentuje typ myślenia historyka i ewangelisty, który konstruuje niejako u swoich czytelników fundamenty wiary i przekonuje ich – zgodnie z programem narysowanym w prologu do pierwszego dzieła – o „całkowitej pewności nauk” (zob. Łk 1, 1-4). Czyni to w takiej formie i stylu, która gwarantowała jedność i autentyczność wczesnochrześcijańskiej misji i była podstawą wiary nowo ochrzczonych.²³

3. Struktura mowy

Analiza szaty literackiej, zwłaszcza odczytanie struktury mowy jest ważne z kilku względów: pomaga odkryć wkład redakcyjny autora a także jego teologiczną koncepcję.

Wśród wielu propozycji na szczególną uwagę zasługują badania, jakie na temat struktury mów w dziejach Apostolskich przeprowadził J. W. Bowker.²⁴ Jego zdaniem środowiskiem, które mogło mieć wpływ

²¹ Por. A. Weiser, *Tradition und lukanische Komposition in Apg 10, 36-43*, w: *À cause de l'Évangile. Etudes sur les synoptiques et les Actes offertes su P. J. Dupont à l'occasion de son 70 anniversaire* (LD 123), Paris 1985, 765-766; H. Langkammer, *Teologia Nowego Testamentu I*, dz. cyt., 209; tenże, *Credo pierwotnych Kościołów. Najstarsze chrystologiczne wyznanie wiary*, CT 46 (1976) z. 3, 44; H. Schlier, dz. cyt., 14.

²² Por. U. Wilckens, *Die Missionsreden der Apostelgeschichte. Form- und traditionsgeschichtliche Untersuchungen* (WMNT V), Neukirchen 1974³, 228.

²³ Por. J. Chmiel, *Pojęcie i rola kerygmatu w pierwotnym Kościele*, RBL 33 (1988) 67; F. G. Downing, *Ethical Pagan Theism and the Speeches in Acts*, NTS 27 (1981) 544.

²⁴ Por. *Speeches in Acts: A study in Proem and Yelammedenu Form*, NTS 14 (1967-1968) 96-111.

na kompozycję mów, były ówczesne homilie synagogałne. Zasadniczo istniały wówczas dwa typy homilii: *proem* – rozpoczynająca się od tekstu wprowadzającego (zob. Dz 2, 17-21); oraz *yelammedenu*, do której wstęp stanowiło dowolne pytanie (zob. Dz 4, 7; 10, 29. 33).²⁵ W obu typach homilii synagogałnej posługiwano się metodą *haruzim*, która polegała na przytoczeniu serii cytatów z Pisma św. zmierzających stopniowo i konsekwentnie (na wzór spirali) do określonej konkluzji. Ponieważ w niektórych wystąpieniach Piotra (Dz 2, 21-36; 3, 12-26; 7, 2-53), Pawła (13, 17-41) i Jakuba (15, 13-21) można znaleźć ślady homilii synagogałnych, przypuszcza się, że niektóre mowy powstały w kontekście liturgii synagogałnej. A to z tego względu, że w przepowiadaniu misyjnym posługiwano się zazwyczaj znanymi metodami egzegetycznymi.²⁶

Odnosząc powyższe odkrycia do wystąpienia Piotra w Cezarei Nadmorskiej, zauważamy w nim pewne aluzje do homilii synagogałnej typu *yelammedenu*, dla której punktem wyjścia były wcześniejsze pytania (zob. 10, 29. 33). Także analiza układu treści wskazuje na ślady zastosowania metody *haruzim*. Jeśli uwzględnimy założenia homilii synagogałnej, wówczas w tekście Dz 10, 34-43 możemy wyróżnić następującą strukturę:

A – <i>Wtedy Piotr przemówił...</i>	(w. 34)
B – <i>Przekonuję się, że Bóg naprawdę nie ma względu ...</i>	(w. 34-35)
C – <i>On to jest Panem wszystkich ...</i>	(w. 36)
D – <i>Wiecie, co się działo ...</i>	(w. 37)
E – <i>po chrzcie, który głosił Jan ...</i>	(w. 37)
F – <i>Jezusa z Nazaretu, którego Bóg wskrzesił ...</i>	(w. 38)
G – <i>przeszedł on dobrze czyniąc ...</i>	(w. 38)
(H)- <i>A my jesteśmy świadkami wszystkiego ...</i>	(w. 39)
G' – <i>co działał w ziemi żydowskiej ...</i>	(w. 39)
F' – <i>Bóg wskrzesił Go ...</i>	(w. 40)
E' – <i>On nam rozkazał ogłosić ...</i>	(w. 42)
D' – <i>nie całemu ludowi ale nam ...</i>	(w. 41)
C' – <i>Bóg ustanowił Go sędzią żywych i umarłych ...</i>	(w. 42)
B' – <i>Każdy, kto w Niego wierzy ...</i>	(w. 43)
A' – <i>Wszyscy prorocy świadczą ...</i>	(w. 43)

²⁵ J.W. B o w k e r , *dz. cyt.*, 99-100; zob. J. C h m i e l , *Interpretacja Starego Testamentu w kerygmacie apostołskim o zmartwychwstaniu Jezusa. Studium hermeneutyczne*, Kraków 1979, 82-83; E. E. E l l i s , *Midraschige Züge in den Reden der Apostelgeschichte*, ZNW 62 (1971) 95-96.

²⁶ Tamże, 108-110; zob. J. C h m i e l , *Interpretacja Starego Testamentu w kerygmacie apostołskim o zmartwychwstaniu Jezusa, dz. cyt.*, 82-83.

Z powyższego układu wynika, iż mowa Piotra rozpoczyna się aluzją do wydarzeń przeżytych przez Piotra w Jaffie (10, 9-23; zob. 10, 28-32). W zakończeniu Apostoł również nawiązuje do sytuacji pogańskich słuchaczy i nie wzywa ich do nawrócenia i pokuty, lecz do wiary w Jezusa Chrystusa, obiecując w zamian – na wzór proroków (w. 43) - odpuszczenie grzechów. Całe zaś jego orędzia skoncentrowane jest wokół zbawczych wydarzeń Jezusa z Nazaretu, potwierdzonych naocznym świadectwem (w. 39).

Kiedy zaś weźmiemy pod uwagę kryterium teologiczne, mianowicie rozwój przewodniej myśli o zbawieniu wszystkich narodów, to wówczas w tekście Dz 10, 34-43, możemy wyróżnić trzy zasadnicze części:²⁷

- I. Wstęp: Działanie Boga na rzecz Izraela i pogan (w. 34-36).
- II. Część główna: Działanie Boga w Jezusie Chrystusie (37-41).
  1. Życie ziemskie Jezusa z Nazaretu (w. 37a-39).
    - a. Jezus z Nazaretu (w. 38a).
    - b. Chrztost (w. 38b).
    - c. Działalność (w. 37-38).
    - d. Świadectwo o ziemskim życiu Jezusa (w. 39a).
  2. Wydarzenia paschalne Jezusa Chrystusa (w. 39b-41).
    - a. Śmierć (w. 39b).
    - b. Zmartwychwstanie (w. 40a).
    - c. Chrystofanie (w. 40b).
    - d. Świadectwo o ukazywaniach się Chrystusa (w. 41).
- III. Zakończenie: Działanie Boga w przepowiadaniu świadków (w. 42-43).

Przy takim ujęciu, kiedy przemówienie Piotra rozwija temat uniwersalizmu zbawienia, świadectwo apostołskie pojawia się dwukrotnie. Pierwszy raz w formie podsumowania i potwierdzenia autentyczności ziemskiej działalności Jezusa z Nazaretu drugi raz wielkanocnych chrystofanii.²⁸ W przekazie prawdy zbawczej świadectwo apostołskie stało się więc pomostem łączącym wydarzenia przed- i powielkanocne; Chrystusa wiary z Jezusem historii.

²⁷ Por. G. S c h n e i d e r, *Die Petrusrede vor Kornelius. Das Verhältnis von Tradition und Komposition in Apg 10, 34-43*, w: Lukas, *Theologie der Heilsgeschichte. Aufsätze zum lukianischen Doppelwerk* (BBB 59), Königstein 1985, 269, 272-273.

²⁸ Szerzej na ten temat zostało powiedziane w poprzednim paragrafie.

I. Egzegeza perykopy Dz 10, 34-43

Przedstawione w poprzedniej części propozycje struktury tworzą zasadę porządkującą nasze badania oraz wyznaczają zasadnicze punkty do analiz egzegetycznych.

a. Świadkowie ziemskiego życia Jezusa (w. 39a)

Łukasz jako jedyny spośród autorów Nowego Testamentu najszerzej rozwija temat świadka oraz świadectwa (zob. Łk 1, 2; 11, 48; 24, 48; Dz 1, 8. 21-22). Kluczowymi tekstami, które pomagają nakreślić sylwetkę świadka są między innymi Łk 24, 46-49 oraz Dz 1, 21-22. W zakończeniu trzeciej Ewangelii widzimy, że świadek zmartwychwstania powinien: rozumieć Pisma co do wydarzeń zbawczych; otrzymać nakaz misyjny oraz dar Ducha Świętego (Łk 24, 46-49).²⁹ Natomiast w opisie wyboru Macieja dostrzegamy jeszcze jedno ważne kryteria jakie winien spełniać świadek zmartwychwstania, mianowicie przebywanie z Jezusem „począwszy od chrztu Janowego aż do dnia, w którym został wzięty do nieba” (1, 22). Z przytoczonych tekstów wynika, że instytucja świadka zmartwychwstania - w pojęciu Łukasza - utożsamia się z członkami Kolegium Dwunastu (por. Dz 1, 21-22).³⁰

Istnieją zatem podstawy do tego, by w Łukaszowym sformułowaniu ἡμεῖς μάρτυρες πάντων (w. 39a) widzieć wyrażenie odnoszące się do Kolegium apostoelskiego, a w sposób szczególny do Piotra, który jako pierwszy głosił ewangelię w domu poganina Korneliusza. Taka sama formuła ἡμεῖς μάρτυρες πάντων została skierowana do Jednastu w czasie ostatniego spotkania ze zmartwychwstałym Chrystusem (Łk 24, 48). Powyższe zdanie nominalne w obu przypadkach służyło ponadto potwierdzeniu prawdziwości głoszonych wydarzeń.³¹

Kolejne stwierdzenie Piotra: ὧν ἐποίησεν, które słyszymy na zakończenie pierwszej części kerygmatu (w. 37-39a), precyzuje zakres apostoelskiego świadectwa. W dotychczasowych mowach misyjnych głównym przedmiotem świadectwa było zmartwychwstanie (por. 2,

---

²⁹ Por. J. A. Fitzmyer, *Luca Teologo. Aspetti del suo insegnamento* (BBib 6), Brescia 1991, 104. 110; G. Schneider, *Der Missionsauftrag Jesu in Darstellung der Evangelien*, w: *Lukas, Theologie der Heilsgeschichte. Aufsätze zum lukanischen Doppelwerk* (BBB 59), Königstein 1985, 186; tenże, *Der Zweck des lukanischen Doppelwerk*, BZ 21 (1977) 47.

³⁰ Por. J. Beutler, *μάρτυς*, dz. cyt., 972; G. Schneider, *Der Zweck des lukanischen Doppelwerk*, dz. cyt., 48.

³¹ Por. G. Schneider, *Der Missionsauftrag Jesu in Darstellung der Evangelien*, dz. cyt., 186-187.

32; 3, 15; 5, 31-32). W mowie Piotra natomiast redaktor poszerza jego treść o wydarzenia związane z ziemską działalnością Jezusa z Nazaretu.³² Można to zauważyć w sformułowaniu πάντων ὧν ἐποίησεν (w. 39). Jak potwierdzają paralelne teksty (Dz 1, 1; 2, 22), indicativus aoristi activi czasownika ἐποίησεν obejmuje całą ziemską działalność Jezusa z Nazaretu.³³ Bez wątplenia wyrażenie to stanowi novum we wczesnochrześcijańskim rozumieniu przedmiotu świadectwa.³⁴

Inspiracją do poszerzenia zakresu świadectwa był zapewne zamysł teologiczny samego Łukasza oraz Sitz im Leben chrześcijan pochodzenia pogańskiego. Z chwilą rozpoczęcia ewangelizacji i pojawienia się fałszywych nauczycieli, świadectwo apostoelskie stało się jedynym kryterium i gwarancją autentycznej, nieskażonej nauki.³⁵ C. P. März przypuszcza, że w Kościele Łukasza mogły powstać entuzjastyczne grupy chrześcijan, które powoływały się wyłącznie na wskazania Ducha Świętego i uwielbionego Pana.³⁶ W tej sytuacji świadectwo Dwunastu, dotyczące nie tylko faktów wielkanocnych, lecz także działalności ziemskiej Jezusa z Nazaretu, chroniło Kościół przed rozbiciem i zerwaniem z całym dziełem Jezusa Chrystusa. Zasadniczą funkcją, tak pojętego świadectwa, było ustrzeżenie nauki Chrystusowej przed zniekształceniem i przekazanie autentycznego orędzia o zbawieniu wszystkich narodów.

Z analizy w. 39 wynika, że Łukasz utożsamia tytuł świadka z autorytetem apostoelskim. Świadectwo Piotra stanowi podsumowanie pierwszej części kerygmatu (w. 37-39a) a także odpowiedź na potrzeby odbiorców. Przedmiot tego świadectwa dotyczy nie tylko zmartwychwstania, lecz także wydarzeń związanych z ziemską działalnością Jezusa z Nazaretu. A wszystko w tym celu, aby przekonać odbiorców o autentyczności i nieskażoności głoszonej przez Apostołów nauki.

³² Jeśli uwzględni się korelatywne użycie ἐν τε oraz καὶ [ἐν] w w. 39 („nie tylko w ziemi żydowskiej, lecz także w Jeruzalem”) wówczas nie można wykluczyć tego, że świadectwo to obejmuje nie tylko ziemską działalność Jezusa także Jego śmierć i zmartwychwstanie. Por. Bl-Debr., § 444, 6; C. P. März, *Das Wort Gottes bei Lukas* (ErThSt 11), Leipzig 1974, 48.

³³ W. Radl, ποιέω, EWNT III 296, Ten sam czasownik występuje również w pierwszym wystąpieniu Piotra (2, 22), ale tam Bóg jest głównym jego podmiotem, tutaj natomiast Jezus Chrystus. Por. K. Kliesch, *Das heilsgeschichtliche Credo in den Reden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 92-93.

³⁴ Por. G. Schille, *Die Apostelgeschichte des Lukas* (ThHK V), Berlin 1984², 249. G. Schneider, *Die Apostelgeschichte* (Herder TKNT V 2), Freiburg 1982, 77; zob. E. Conzelmann, *Die Apostelgeschichte* (HNT VII), Tübingen 1963, 65; C. P. März, dz. cyt., 47.

³⁵ Por. H. Ordon, *Cezarejska katecheza Piotra* (Dz 10, 34-43), Lublin 1985, 19-20 (mps); E. Kränkl, *Jesus der Knecht Gottes. Die heilsgeschichtliche Stellung Jesu in den Reden der Apostelgeschichte* (BU 8), Regensburg 1972, 210; C. P. März, dz. cyt., 49-50; H. N. Ridderbos, dz. cyt., 18-19.

b. Świadkowie chrystofanii (w. 41)

Pierwotną tradycję o ukazywaniach się zmartwychwstałego Chrystusa (w. 40b) poszerza Łukasz opisem powielkanocnych spotkań uczniów ze swoim Mistrzem (w. 41). Można przypuszczać, iż kolejna informacja o świadkach tych wydarzeń stanowi dalszy rozwój Łukaszczej teorii świadectwa, a zwłaszcza jego podmiotu i przedmiotu.

W przeciwieństwie do przedpawłowej tradycji kerygmatycznej, która mówiła o konkretnych postaciach świadków (por. Mk 16, 6-7; Łk 24, 34), Łukasz nie stosuje wyraźnej identyfikacji osób, lecz poprzestaje na ogólnej wzmiance (zob. w. 41). Mimo pewnej ogólnikowości, zawęża jednak grono odbiorców chrystofanii, przytaczając kolejne kryteria bycia świadkiem Zmartwychwstałego. W jego relacji, Jezus nie ukazywał się całemu ludowi, lecz jedynie wybranym uczniom, co podkreślają: negacja οὐ... ἀλλὰ...; dativus commodi τῷ λαῷ (w. 41), oraz rodzajnik τοῖς stojący przed participium προκεχειροτονημένοις, który faktycznie dotyczy wcześniej umieszczonego rzeczownika μάρτυσιν.³⁷

Z analizy w. 41 wynika więc, że nieodzownym kryterium świadka chrystofanii jest powołanie przez samego Boga (por. ὑπὸ τοῦ θεοῦ), wyrażone przez participium προκεχειροτονημένοις.³⁸ Czas tego wyboru, wyprzedzający w rzeczywistości spotkania powielkanocne, bardzo plastycznie wyraża prefix προ. Wynika z niego, że Apostołowie są świadkami chrystofanii z woli Bożej, powołanymi od dawna w zamyśle Stwórcy, niejako Jego własną ręką (por. χειροτονέω).³⁹

Kolejnym sprawdzianem autentyczności świadka chrystofanii było jedzenie i picie z Chrystusem zmartwychwstałym (w. 41). Przypuszczalnie ten element zaczerpnął Łukasz z wcześniejszej tradycji, dla której temat wspólnych posiłków ze Zmartwychwstałym stanowił nieodzowny składnik pierwszych chrystofanii (por. Łk 24, 30. 41. 43; Dz 1, 4).⁴⁰ Stwierdzenie Piotra οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν sprawia wrażenie takiej bezpośredniej relacji. Ale poza ogólną informacją nie mamy tutaj bliższych szczegółów.

---

³⁶ Por. dz. cyt., 50-51.

³⁷ Por. Bl.-Debr., § 412, 7.

³⁸ Niektórzy egzegeci widzą tutaj nowotestamentalny hapaxlegomenon. Por. G. D e l l i n g , *Die Jesusgeschichte in der Verkündigung nach Acta*, NTS 19 (1972-73), 383-384; F. G r y - g l e w i c z , *Bóg i Jego plan zbawienia, w ujęciu św. Łukasza*, w: *Studia z teologii św. Łukasza*, red. F. Frygiewicz, Poznań 1973, 29-30; H. C o n z e l m a n n , *Die Mitte der Zeit. Studien zur Theologie des Lukas* (BHTh 17), Tübingen 1964⁵, 141; E. K r ä n k l , dz. cyt., 68.

³⁹ Por. H. Langkammer, προχειροτονέω, EWNT III 450; E. J a c q u i e r , dz. cyt., 333.

⁴⁰ Por. J. J. B a r t o l o m é , dz. cyt., 275; K. K l i e s c h , *Das heilsgeschichtliche Credo in den Reden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 83.

Przyjmując wpływ tradycji, wypada jednak zauważyć, że Łukasz jest Ewangelistą, który najczęściej posługuje się czasownikiem $\sigma\upsilon\upsilon\epsilon\ \sigma\ \acute{\iota}\epsilon\iota\nu$ (por. Łk 15, 2; Dz 10, 41; 11, 3).⁴¹ Żaden inny autor Nowego Testamentu nie wykazuje tyle zainteresowania problematyką wspólnego jedzenia. Wydaje się, że czasownik $\sigma\upsilon\upsilon\epsilon\ \acute{\iota}\epsilon\iota\nu$, w literacko-teologicznej koncepcji Łukasza, łączy wzmiankę o chrystofaniach (w. 41) z nakazem świadectwa (w. 42) oraz zakotwicza kerygmat w realiach życia Apostołów.⁴² Celowo wyeksponowane jedzenie i picie ze Zmartwychwstałym potwierdzało zarówno wiarygodność świadków, jak i treść ich świadectwa.⁴³ Równocześnie był to kolejny argument dla pogańskich słuchaczy potwierdzający prawdziwość faktu zmartwychwstania, tożsamość Jezusa z Nazaretu z Chrystusem objawień powielkanocnych.⁴⁴

Powtórzenie w w. 41 terminu $\mu\acute{\alpha}\rho\tau\upsilon\pi\epsilon\varsigma$ (por. w. 39) wskazuje, że Łukasz zamyka grono świadków do Dwunastu (zob. Dz 1, 22), a zarazem poszerza przedmiot świadectwa o wydarzenia powielkanocne (w w. 39 mówiło się tylko o ziemskiej działalności Jezusa).⁴⁵ Dokładnie wyraża to (w. 41b), z którego wynika, że świadectwo dotyczy nie tylko ziemskiej działalności Jezusa z Nazaretu (w. 39a), lecz także wydarzeń po zmartwychwstaniu, w tym przypadku chrystofanii. Czas owych spotkań ze Zmartwychwstałym wynika z konstrukcji gramatycznej zwrotu $\mu\epsilon\tau\grave{\alpha}\ \tau\omicron\ \acute{\alpha}\nu\alpha\sigma\tau\grave{\eta}\nu\alpha\iota$. Albowiem w połączeniu przyimka $\mu\epsilon\tau\grave{\alpha}$ z gerundium $\tau\omicron\ \acute{\alpha}\nu\alpha\sigma\tau\grave{\eta}\nu\alpha\iota$ (zestawienie z $\alpha\upsilon\tau\omicron\nu$ tworzy dodatkowo składnię accusativus cum infinitivo), jednoznacznie należy widzieć zdanie czasowe, za pomocą którego Łukasz opisuje prawdziwość faktu zmartwychwstania i realizm wskrzeszonego z martwych Chrystusa.⁴⁶

⁴¹ Oprócz niego jeszcze Paweł używa tego terminu (zob. Gal 2, 12; 1 Kor 5, 11).

⁴² Por. J. J. B a r t o l o m é , *dz. cyt.*, 271.

⁴³ Por. F. B o v o n , *De Vocatione Gentium. Histoire l'interpretation d'Act 10, 1-11, 18 dans les six premiers siècles* (BGBE 8), Tübingen 1967, 209; H. O r d o n , *Cezarejska katecheza Piotra* (Dz 10, 34-43), *dz. cyt.* 13-14; J. R o l o f f , *Die Apostelgeschichte* (NTD V), Göttingen 1981¹⁷, 173; J. K ü r z i n g e r , *Die Apostelgeschichte* (GSL V 2), Düsseldorf 1970, 239.

⁴⁴ Por. G. D e l l i n g , *Die Jesusgeschichte in Der Verkündigung nach Acta*, *dz. cyt.*, 384; A. W i k e n h a u s e r , *dz. cyt.* 128. W przepowiadaniu do Żydów takimi argumentami były: pusty grób, a zwłaszcza Pismo święte (por. Łk 24, 44-46; Dz 2, 24-28).

⁴⁵ Por. H. B r a u n , *Zur Terminologie der Acta von der Auferstehung Jesu*, w: *Gesammelte Studien zum Neuen Testament und seiner Umwelt*, Tübingen 1962², 175; C. P. M ä r z , *dz. cyt.*, 45; A. W i k e n h a u s e r , *dz. cyt.*, 50.

⁴⁶ Por. H. C o n z e l m a n n , *Die Apostelgeschichte*, *dz. cyt.*, 65; U. W i l c k e n s , *Die Missionsreden der Apostelgeschichte*, *dz. cyt.*, 117. E. Plümacher w użyciu tego czasownika widzi próbę archaizacji całego wyrażenia. Por. *Lukas als hellenistischer Schriftsteller. Studien zur Apostelgeschichte* (SUNT 9), Göttingen 1972, 73.

Sam fakt zmartwychwstania, pojawiający się w kontekście apostołskiego świadectwa, Łukasz podaje za pomocą czasownika ἀναστῆναι. Termin ten może przyjmować znaczenie czasownika przechodniego (zob. Dz 2, 24. 32; 3, 22; 8, 22. 26) lub nieprzechodniego (Łk 24, 7. 46; Dz 10, 41).⁴⁷ W tekstach biblijnych i pozabiblijnych czasownik ἀναστῆναι oznacza: powstanie (Dz 9, 34), obudzenie się ze snu (Dz 12, 7), powstanie z martwych Jezusa (Łk 24, 7), powstanie z martwych poszczególnych ludzi (Dz 9, 40), oraz ostateczne zmartwychwstanie (Iz 26, 19; Dn 19, 2; Oz 23, 6). W mowach Dziejów Apostolskich oznacza natomiast wyłącznie zmartwychwskrzeszenie Jezusa Chrystusa (2, 24. 32-34; 3, 26; 13, 33; 17, 31).⁴⁸

Prawdziwość zmartwychwstania, które głosił Piotr w domu Korneliusza, wyraża również formuła ἐκ νεκρῶν (por. Mt 17, 9; Mk 9, 9-10; Łk 24, 46; Dz 17, 3). Prawdopodobnie została ona dołączona we wczesnym okresie przepowiadania misyjnego, ażeby ukazać zmartwychwstanie Jezusa jako uwolnienie spod władzy śmierci i z grona umarłych (por. Mk 16, 6; Rz 10, 7).⁴⁹

W świetle analizy w. 41 można zauważyć, że wzmianka o świadkach spełnia u Łukasza wieloraką funkcję: zamyka drugą część kerygmatu oraz potwierdza prawdziwość zmartwychwstania i tożsamość Jezusa z Nazaretu z Chrystusem popaschalnym. W ten zostaje zapewniona kontynuacja autentycznej nauki Mistrza z Nazaretu. W w. 41 dostrzegamy ponadto kolejne kryteria świadka chrystofanii: uprzedni wybór przez samego Boga, spotkania wielkanocne oraz wspólne jedzenie i picie ze Zmartwychwstałym. Są one zrozumiałe zwłaszcza w przypadku chrześcijan pochodzenia pogańskiego, ponieważ na świadectwie apostołskim opierała się wiara przyszłych neofitów (w. 47-48) i rozwój chrześcijaństwa (zob. Dz 15, 7).⁵⁰

---

⁴⁷ Kontekst w. 40 wskazuje, że ἀναστῆναι posiada tutaj (w. 41) znaczenie czasownika nieprzechodniego. Takiego zdania są również: W. F. Moulton, A. S. G e d e n , *A Concordance to the Greek Testament According to the Texts of Westcott and Hort, Tischendorf and the English Revisors*, Edinburgh 1963⁴, 76 (przedruk 1974). Część egzegetów nie wyklucza jednak sensu przechodniego. Por. G. D e l l i n g , *dz. cyt.*, 383; L. S c h e n k e , *dz. cyt.*, 708; J. Kremer, ἀνάστασις, EWNT I 219.

⁴⁸ J. K r e m e r , ἀνάστασις, *dz. cyt.*, 211-220; por. J. C h m i e l , *Interpretacja Starego Testamentu w kerygmacie apostołskim o zmartwychwstaniu Jezusa*, *dz. cyt.*, 30.

⁴⁹ Tamże, 219; tenże, ἐγείρω, EWNT I, 906.

⁵⁰ H. N. R i d d e r b o s , *dz. cyt.*, 17-19.

c. Nakaz przepowiadania i dawania świadectwa (w. 42-43)

W kontekście poprzednich wypowiedzi w. 42 jest niejako dalszym opowiadaniem, w którym Łukasz przytacza główny motyw spotkań powielkanocnych: καὶ παρήγγειλεν ἡμῖν κηρῦσαι (...) καὶ διαμαρτύρασαι.

Dzięki temu nakazowi Apostołowie otrzymali wyjątkową pozycję i autorytet w głoszeniu wydarzeń paschalnych.⁵¹ Podkreśla to przyimek ἡμῖν, który dokładniej określa grupę odbiorców tego posłania.⁵² Charakter i czas owego „wydania nakazu” wyraża forma gramatyczna indicativus aoristi activi 3 singularis czasownika παρήγγειλεν, wzmacniona jeszcze przez: infinitivus aoristi κηρῦσαι oraz διαμαρτύρασαι (w. 42).⁵³ Można przypuszczać, że wzmianka o nakazie misyjnym w w. 42 stanowi pewną aluzję do posłania, którym kończy się pierwsze dzieło Łukasza - Ewangelia (24, 44-47) i rozpoczyna drugie - Dzieje Apostolskie (1, 8).⁵⁴ W przypadku cezarejskiego audytorium to odniesienie posiada szczególną wymowę – pokazuje poganom, że nauczanie apostolskie jest konieczne i wiarygodne, ponieważ stanowi kontynuację zbawczego zamysłu Bożego. Zdaniem niektórych egzegetów słyszymy w tym miejscu późno-judaistyczną lub hellenistyczną motywację misji pogan.⁵⁵

Godne uwagi jest to, że w tym nakazie ewangelizacji Łukasz obok czasownika κηρῦσαι umieścił bezpośrednio διαμαρτύρασαι (por. Łk 24, 47-48).⁵⁶ Zapewne w ten sposób pragnął zaakcentować znaczenie świadectwa i połączyć je z dziełem ewangelizacji świata. Konieczność istnienia tych dwóch zadań potwierdza to, że - za wyjątkiem Dz 2, 40 - infinitivus διαμαρτύρασαι zawsze znaczy również κηρῦσαι.⁵⁷ Poza tym w pismach Łukasza oba te terminy zawsze występują w kontekście działalności misyjnej (Dz 6, 5; 8, 25; 9, 20; 10, 37. 42) i oznaczają przepowiadanie nauki Chrystusowej lub głoszenie kazań misyjnych.⁵⁸

⁵¹ Por. H. Langkammer, *Wprowadzenie do ksiąg Nowego Testamentu*, Wrocław 1982², 67; U. Wilckens, *Die Missionsreden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 95.-96; tenże, *Kerygma und Evangelium bei Lukas. (Beobachtungen zu Acta 10, 34-43)*, ZNW 49 (1958), 230.

⁵² Por. W. Radl, παραγγέλλω, EWNT III 39.

⁵³ Po czasowniku παραγγέλλω najczęściej występuje infinitivus praesentis lub infinitivus aoristi (w w. 42 ten drugi). Por. W. Radl, παραγγέλλω, dz. cyt., 39.

⁵⁴ Por. J. Kürzinger, dz. cyt., 289.

⁵⁵ Por. K. Klieisch, *Das heilsgeschichtliche Credo in den Reden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 161.

⁵⁶ Termin κηρῦσσω na 61x w NT aż 17x występuje w dziełach Łukasza (tylko samo u Pawła), natomiast διαμαρτύρομαι na 15x w NT aż 10x u Łukasza. Por. J. Beutler, μαρτυρέω, dz. cyt., 963; O. Merk, κηρῦσσω, EWNT II 712.

⁵⁷ Por. J. Beutler, μαρτυρέω, dz. cyt., 964.

⁵⁸ Por. O. Merk, dz. cyt., 718.

Przedmiotem owego przepowiadania połączonego ze świadectwem jest prawda o sędziowskiej władzy Jezusa Chrystusa (w. 42b). Łukasze sformułowanie κριτῆς ζώντων καὶ νεκρῶν, które spotykamy w cezarejskiej mowie, posiada liczne paralele w literaturze biblijnej (por. Dz 17, 31; Rz 14, 9; 2 Tm 4, 1; 1 P 4, 5). Szczególne podobieństwo zachodzi między tym zwrotem a przedłukaszową tradycją synoptyczną o władzy sędziowskiej Syna Człowieczego (Mt 16, 27; Mk 13, 26-27; Łk 17, 22. 24),⁵⁹ a także wczesną tradycją kerygmatyczną, zawartą w chrzcielnych wyznaniach wiary (por. 2 Tm 4, 1; 1 P 4, 5).⁶⁰ Chrystus Pan jawi się w nich jako Sędzia równy samemu Bogu oraz Zbawiciel wszystkich ludzi. Świadectwo apostoelskie potwierdzało prawdziwość starych formuł kerygmatycznych, które bardzo wcześnie stały się credo pierwotnego Kościoła.⁶¹

W świetle dalszej analizy w. 42 zauważamy, że jednym z ważnych motywów apostoelskiego świadectwa był nakaz samego Boga i Jego Syna Jezusa Chrystusa. Zostało ono wplecione w Bożą ekonomię zbawczą, stając się w ten nieodzownym elementem ewangelizacji świata pogańskiego. Dotyczyło ono, jak pokazują w. 42-43, sędziowskiej władzy Chrystusa Pana i wczesnochrześcijańskich formuł kerygmatycznych.

d. Świadectwo proroków (w. 43)

W porównaniu do innych mów misyjnych, które zazwyczaj kończą się wezwaniem do nawrócenia i pokuty (2, 38; 3, 19; 5, 31; 17, 30), mowa Piotra w domu Korneliusza wzywa pogan do wiary (w. 43). Ukazuje im możliwość zbawienia - odpuszczenia grzechów i drogę, która prowadzi do niego - wiara w Imię Jezusa Chrystusa.⁶²

Możliwość zbawienia wszystkich ludzi Apostoł Piotr ogłasza i potwierdza świadectwem wszystkich proroków: πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν (w. 43a). Ten fakt powołania się na autorytet Pisma świadczy o powadze chwili i o wielkim znaczeniu wypowiedzianych

---

⁵⁹ Por. M. Reese, *Alltestamentliche Motive in der Christologie des Lukas*, (StNT 1), Gütersloh 1969, 118; J. Roloff, *dz. cyt.*, 173.

⁶⁰ Por. A. J. Mattill, *Naheerwartung, Fernerwartung and Purpose of Luke-Acts*: R. F. Weymouth's Translation of Acts 10, 42; 17, 31; 24, 15. 25 Reconsidered, CBQ 34 (1972) 277.

⁶¹ Zdaniem J. Kürzingera: "Es mag auffallend erscheinen, dass Petrus als wesentlichen Inhalt der Botschaft die Predigt von Jesus als dem Richter über Lebende und Tote meint. Eine frühe Formel, die eingegangen ist in das Credo der ersten Kirche hören wir darin". *dz. cyt.*, 290.

⁶² Por. J. Guillet, *Wezwanie do nawrócenia: świadectwo Dziejów Apostolskich*, Com 5 (1985) 70; H. Conzelmann, *Grundriss der Theologie des Neuen Testaments*, München 1969, 88; J. Kürzinger, *dz. cyt.*, 291.

treści. Przymuszalnie z racji obecności pogańskich słuchaczy, Apostoł nie cytuje konkretnych tekstów Starego Testamentu, lecz ogranicza się tylko do ogólnego stwierdzenia: πάντες οἱ προφήται μαρτυροῦσιν (zob. Łk 16, 16; 24, 27. 44).⁶³ Odwołując się do prorockiego świadectwa Piotr na nowo odczytuje sens Pisma św. i dołącza do długiego szeregu głosicieli Bożego Słowa.

Świadectwo proroków, poprzedzające treść całego w. 43, z jednej strony potwierdza wiarygodność apostołskiej nauki, z drugiej natomiast zrozumienie sensu Pisma przez Pierwszego z Dwunastu. Ono przecież „od czasów Samuela i jego następców” zapowiadało te wszystkie wydarzenia zbawcze (por. Dz 3, 24). Można zaryzykować stwierdzenie, iż sam Piotr potrzebował Pisma św., aby właściwie zinterpretować posłannictwo Jezusa z Nazaretu (por. Łk 24, 44-47).⁶⁴ W sumarycznym sformułowaniu πάντες οἱ προφήται ma on zapewne na myśli te teksty Starego Testamentu, które zapowiadały Mesjasza (por. τούτω), jako Zbawiciela całej ludzkości (Iz 33, 24; 53, 5-6; 11; Jr 31, 34; Dz 34, 16; Dn 9, 24).⁶⁵ Powołując się (w sposób sumaryczny) na proroctwa starotestamentowe Łukasz pokazuje, że spełniły się obietnice dane niegdyś Izraelowi, że Boży plan zbawienia obejmuje wszystkie narody (por. Oz 15, 14-19).⁶⁶

Z analizy konstrukcji gramatycznej wyrażenia: πάντες οἱ προφήται μαρτυροῦσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν λαβεῖν, w której accusativus - ἄφεσιν ἁμαρτιῶν łączy się cum infinitivo - λαβεῖν, wynika, że świadectwo proro-

⁶³ Por. F. Schnider, προφήτης, EWNT III 444; F. Gryglewicz, *Egzegeza Dziejów Apostolskich* (r. 9-12), w: *Materiały pomocnicze do wykładów z biblistyki V*, red. S. Łach, M. Filipiak, Lublin 1982, 153; F. Mussner, dz. cyt., 67.

⁶⁴ Por. M. Rese, dz. cyt., 209; H. N. Ridderbos, dz. cyt., 25-26; G. Schneider, *Der Missionsaufrag Jesu in der Darstellung der Evangelien*, dz. cyt., 202-204; F. Schnider, dz. cyt., 444-445; H. Ord on, *Teologia Łukaszej kompozycji Łk I, 5-56 i Dz 10*, Lublin 1972, 133 (mps); F. Mussner, sądzi, że Łukasz idzie tutaj za interpretacją Pisma jaką reprezentował pierwotny Kościół. Por. dz. cyt., 67.

⁶⁵ Por. F. F. Bruce, dz. cyt., 288; H. Ord on, *Cezarejska katecheza Piotra (Dz 10, 34-43)*, dz. cyt., 15-16; tenże, *Teologia Łukaszej kompozycji Łk I, 5-56 i Dz 10*, dz. cyt., 133; G. Schneider, *Die Apostelgeschichte II*, dz. cyt., 79. Niektórzy egzegeci uważają, że Piotr miał na myśli tych proroków, którzy zapowiadali zbawienie pogan, oraz te teksty, które są cytowane w mowach. Por. Rdz 12, 3 i Dz 3, 25; Am 9, 11-12 i Oz 15, 16-18; Ha I, 5 i Dz 13, 41; Iz 6, 9 i Dz 28, 26; Iz 42, 7. 16 i Oz 26, 18; Iz 49 i Dz 13, 47; Jl 3, 1-5 i Dz 2, 16-21). Por. M. Lods, *Cornelle et les trois enseignements d'Actes 10*, PosLut 31 (1983), 57-58; J. Roloff, dz. cyt., 174.

⁶⁶ Por. F. Gryglewicz, *Bóg i Jego plan zbawienia w ujęciu św. Łukasza*, dz. cyt., 27; E. Lohse, *Lukas Theologe der Heilsgeschichte*, w: *Die Einheit des Neuen Testaments. Exegetische Studien zur Theologie des Neuen Testaments*, Göttingen 1973², 153. Zdaniem G. Schneidera, dzięki tej metodzie Łukasz usiłuje przekonać czytelników o „całkowitej pewności nauk” apostołskich. Por. *Der Zweck des lukanischen Doppelwerk*, dz. cyt., 50-51.

ków dotyczy przede wszystkim odpuszczenia grzechów.⁶⁷ Potwierdza to także - typowe dla Łukasza (por. Łk 1, 77; 3, 3; 24, 47; Dz 2, 38; 5, 31; 13, 30; 24, 18) - sformułowanie całego accusativu.⁶⁸ Połączenie ἄφεσιν z genetivem ἁμαρτιῶν (por. Łk 3, 3; 24, 47), podobnie jak całe wyrażenie, opisuje również możliwość odpuszczenia grzechów.⁶⁹ Co więcej, czasownik ἀφίημι, pojawiający się tutaj w formie rzeczownikowej ἄφεσις, prawie zawsze w Nowym Testamencie oznacza odpuszczenie win i Boże przebaczenie.

Łukasz, który pochodził i żył w środowisku o wpływach starotestamentalnych, hellenistycznych i judaistycznych, zapewne znał różne poglądy na temat grzechu i starał się je uwzględnić w swojej redakcji.⁷⁰ Zdaniem wielu egzegetów, zwrot ἄφεσιν ἁμαρτιῶν należy interpretować przede wszystkim w świetle Iz 61, 1, ponieważ ten tekst leży u podstaw wielu Łukaszkowych wypowiedzi (por. Łk 4, 18; 7, 22; Dz 26, 18).⁷¹ Uwolnienie uwięzionych, zapowiadane przez proroka Izajasza, w Dz 10, 43 należy zapewne rozumieć jako uwolnienie z niewoli zła - grzechu. To wyzwolenie - znak czasów mesjańskich, zostało urzeczywistnione przez Jezusa z Nazaretu (Łk 4, 18),⁷² i ogłoszone przez Piotra w domu Korneliusza wszystkim poganom (Dz 2, 38; 5, 31; 10, 43).⁷³ Novum cesarejskiego orędzia polega na tym, że odpuszczenie grzechów zapowiadane i potwierdzone świadectwem proroków zostało tutaj odniesione nie tylko do Izraela (Dz 2, 38; 5, 31), lecz także do pogan (Dz 10, 34).

Możliwość zbawienia, o którym świadczą prorocy, warunkuje wiara w Jezusa Chrystusa.⁷⁴ Przytaczając to kryterium, Apostoł Piotr

⁶⁷ Por. BI-Debr., § 397, 7.

⁶⁸ Por. F. Gryglewicz, *Słownictwo św. Łukasza o grzechach i ich odpuszczeniu*, RTK 21 (1974) z. 1, 49. K. Kliesch dowodzi w miejscu, że zwrot ten jest prawie nieznanym w LXX. Por. Das heilsgeschichtliche Credo in den Reden der Apostelgeschichte, dz. cyt., 99. Trudno jednak przyjąć tę opinię, LXX posiada wiele przykładów tego typu (por. Wj 32, 32; Kpl 4, 20; 5, 6; 19, 22; Lb 14, 19; Ps 24, 18; Syr 2, 11; Iz 22, 14; 33, 24; 55, 7).

⁶⁹ Por. H. Leroy, ἀφίημι, EWNT I 438.

⁷⁰ Por. F. Gryglewicz, *Słownictwo św. Łukasza o grzechach i ich odpuszczeniu*, dz. cyt., 37-39.

⁷¹ Por. J. Dupont, *L'Utilisation apologétique de l'Ancien Testament dans les discours des Actes*, w: *Études sur les Actes des Apôtres* (LD 45), Paris 1967, 263; tenże, *Les Actes des Apôtres* (SBJ), Paris 1964³, 106; F. Neirynck, *Acts 10, 36-43 et l'Évangile*, EthL 60 (1984), 113; G. Schneider, *Die Petrusrede vor Kornelius*, dz. cyt., 274.

⁷² Por. H. Ordon, *Teologia Łukaszkowej kompozycji Łk 1, 5-56 i Dz 10*, dz. cyt., 263.

⁷³ Por. G. Schneider, *Der Misionauftrag Jesu in Darstellung der Evangelien*, dz. cyt., 194; tenże *Die Apostelgeschichte II*, dz. cyt., 79; tenże, *Die Petrusrede vor Kornelius*, dz. cyt., 274.

⁷⁴ Por. H. Ordon, *U progu uniwersalizmu Kościoła. Rola perykopy o chrzcie pierwszych pogan (Dz 10, 1-11, 18) w historiozbawczej perspektywie Łukasza*, w: *Kościół w świetle Biblii*, red. J. Szlaga, Lublin 1984, 78; tenże, *Cezarejska katecheza Piotra (Dz 10, 34-43)*, dz. cyt., 15; E. Haenchen, *Die Apostelgeschichte*, dz. cyt., 305; E. Jacquier, dz. cyt., 334; A. Weiser, *Die Apostelgeschichte. Kap. 1-12* (ÖTK V 1), Gütersloh 1981, 270; U. Wilckens, *Die Missionsreden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 182-183.

odrzuca dotychczasowy pogląd, że droga do zbawienia prowadzi jedynie przez judaizm, czyli Prawo i obrzezanie (por. Dz 11, 2-3; 15, 1).⁷⁵ Każdy wierzący Żyd i poganin - zgodnie ze znaną, biblijną formułą: διὰ τοῦ ὀνόματος (por. Łk 21, 17; Dz 4, 30; zob. ἐν (ἐπὶ) τῷ ὀνόματι, por. Dz 2, 38; 8, 12-13),⁷⁶ nawiązującą do starotestamentowego wyrażenia q̄r b'šem Jhwh (por. Rdz 4, 26; Ps 30, 19; Jr 10, 25; Jl 3, 5)⁷⁷ - może otrzymać w imię Jezusa odpuszczenie grzechów. Myśl tę wyraża kolejna, charakterystyczna dla Łukasza formuła: πάντα τὸν πιστεύοντα εἰς αὐτόν (por. Dz 2, 44; 4, 16; 5, 5. 11). Dzięki niej cały kerygmat chrystologiczny, potwierdzony świadectwem Apostoła Piotra, otrzymał uniwersalny charakter.⁷⁸ W oparciu o autorytet wszystkich proroków Starego Testamentu oraz własny, Piotr jako pierwszy z Apostołów ogłasza możliwość zbawienia wszystkich narodów.

Analiza egzegetyczna mowy Piotra w domu Korneliusza (Dz 10, 34-43) pokazuje, że tytuł świadka w okresie wczesnej misji pogan w pierwszym rzędzie dotyczył Dwunastu. Świadectwo ich dotyczyło ziemskiej działalności Jezusa (w. 37-39) a także wydarzeń paschalnych, czyli zmartwychwstania i chrystofanii (w. 40-42). Kazanie Piotra w domu rzymskiego oficera pokazuje, że świadectwo Piotra było nieodzownym elementem dzieła ewangelizacyjnego pierwotnego Kościoła. Pełniło ono wiele funkcji między innymi: potwierdzało prawdziwość zmartwychwstania i tożsamość Jezusa z Nazaretu z Chrystusem popaschalnym oraz gwarantowało autentyczność i nieskażoność nauki Mistrza z Nazaretu, chroniąc ją przed zniekształceniem i wpływem różnych błędów. A wszystko w tym celu, aby przekonać odbiorców, czyli chrześcijan pochodzenia pogańskiego, o prawdziwości gło-

⁷⁵ Por. M. L o d s , *dz. cyt.*, 57; H. O r d o n , *Teologia Łukaszczej kompozycji Łk 1, 5-56 i Dz 10, dz. cyt.*, 91. Formalne podobieństwo tej wypowiedzi do takich tekstów jak: J 3, 15; 6, 40; 11, 26; 12, 46; 1 J 5, 1 oraz Rz 1, 16; 3, 22; 10, 4, dały podstawę niektórym uczonym, by mówić tutaj o wpływie tradycji Janowej i Pawłowej. Por. G. S c h n e i d e r , *Die Petrusrede vor Kornelius*, *dz. cyt.*, 276. Jednak trudno do końca przyjąć to stanowisko, ponieważ Łukasz prezentuje tutaj nauczanie Piotra, który faktycznie głosi zbawienie przez łaskę, (zob. Dz 15, 11). Por. W. S c h m i t h a l s , *dz. cyt.*, 10.

⁷⁶ Por. R. G l ö c k n e r , *Die Verkündigung des Heils beim Evangelisten Lukas* (WSt 9), Mainz 1975, 163-164; L. Hartmann, ὄνομα, EWNT II 1271-1277.

⁷⁷ Por. A. S. van der Woude, śem, THAT II 952; H. H a r t m a n n , *dz. cyt.*, 1273; E. D ą b r o w s k i , *Dzieje Apostolskie* (PNT V), Poznań 1961, 205; F. G r y g l e w i c z , *Teologia Dziejów Apostolskich, Listów Katolickich i pism św. Jana Ewangelisty III*, w: *Teologia Nowego Testamentu I-III*, red. F. Gryglewicz, Lublin 1986, 10; H. N. R i d d e r b o s , *dz. cyt.*, 29.

⁷⁸ Por. E. N e l l e s s e n , *Zeugnis für Jesus und das Wort. Exegetische Untersuchungen zum lukanischen Zeugnisbegriff* (BBB 43), Köln 1976, 191; G. S c h n e i d e r , *Die Apostelgeschichte II, dz. cyt.*, 79.

szzonego im orędzia. Apostolskie świadectwo pomagało budować w ich życiu fundamenty wiary (w. 47-48). W Cezarei Nadmorskiej Piotr po raz pierwszy ogłosił możliwość zbawienia wszystkich narodów, powołując się przy tym na świadectwo proroków Starego Testamentu (w. 43). Dołączył do szeregu głosicieli wielkich dzieł Bożych, przyjmując postawę misjonarza i świadka.

III. ŚWIADECTWO W DZIELE EWANGELIZACJI

Ewangelista Łukasz, zafascynowany uniwersalizmem chrześcijańskim, pragnął zapewne ukazać w swoich dziełach zwycięski pochód ewangelii (Dz 1, 8) oraz przekonać wszystkich czytelników o możliwości zbawienia (Łk 1, 1-4). Istotnym elementem tych wydarzeń było apostolskie świadectwo. Biorąc pod uwagę trzecią Ewangelię i Dzieje Apostolskie, można nawet mówić o Łukaszowej teorii świadectwa.⁷⁹

Temat świadectwa, tak mocno wyeksponowany w cezarejskim wystąpieniu Piotra (w. 39. 41. 42. 43), z podobną wyrazistością został wspomniany w prologu (Łk 1, 2) oraz w zakończeniu trzeciej Ewangelii 24, 46). Należy przypuszczać, że w prologu do Dziejów w sposób zamierzony zostało powtórzone wezwanie do składania świadectwa „aż po krańce ziemi” (1, 8),⁸⁰ ponieważ dzieło to w ujęciu Łukasza stanowi księgę świadectwa, ukazującą spełnienie się pożegnalnych słów Chrystusa Zmartwychwstałego: „będziecie moimi świadkami w Jeruzalem i w całej Judei, i w Samarii, i aż po krańce ziemi” (1, 8).⁸¹ Całe życie Apostołów staje się więc nieustannym wypełnianiem nakazu misyjnego (por. Łk 24, 47-48; Dz 1, 8).⁸²

Obowiązek kontynuacji zbawczego dzieła Jezusa Chrystusa, spoczywający na Kościele sprawił, że zagadnienie świadectwa znalazło się w centrum jego uwagi.⁸³ Co więcej, troska o autentyczność i wiarygodność misji łączyła się z koniecznością sprecyzowania takich pojęć, jak: świadek i świadectwo. Pierwszą okazją ku temu był wybór Macieja na Apostoła (Dz 1, 15-26). Zasadniczymi kryteriami do tego, by

---

⁷⁹ Por. J. R o l o f f , *dz. cyt.*, 173.

⁸⁰ Por. L. Coenen, μαρτυρία, TBNT II 1482-1483; U. W i l e k e n s , *Kerygma und Evangelium bei Lukas, dz. cyt.*, 233.

⁸¹ Por. E. H a e n c h e n , *Judentum und Christentum in der Apostelgeschichte*, w: *Gesammelte Aufsätze II. Die Bibel und wir*, red. E. Haenchen, Tübingen 1968, 346.

⁸² Por. M. D i b e l i u s , *Die Apostelgeschichte im Rahmen der urchristlichen Literaturgeschichte, dz. cyt.*, 164.

⁸³ Por. L. R. M o r a n , *Christus w historii zbawienia*, Warszawa 1985, 301.

wejść do grona świadków Chrystusa Zmartwychwstałego stały się wówczas: jedność z innymi Apostołami oraz znajomość życia Jezusa z własnej autopsji (1, 21-22).⁸⁴ Kolejne kryteria autentycznego świadka zmartwychwstania dostrzegamy w opisie wniebowstąpienia (Łk 24, 44-49; Dz 1, 8). I tak, należy do nich zaliczyć: nakaz dawania świadectwa (Łk 24, 46; Dz 1, 8), otrzymany dar Ducha Świętego (Łk 24, 49; Dz 1, 8), rozumienie sensu wydarzeń w świetle Pisma (Łk 24, 45-46). W świetle tych wydarzeń widzimy, że Łukasz identyfikuje funkcję świadka z urzędem apostołskim.⁸⁵

Takie rozumienie podmiotu świadectwa potwierdza również treść cezarejskiej mowy Piotra (Dz 10, 34-43). Apostoł kilkakrotnie utożsamia się ze świadkami wydarzeń zbawczych (w. 39, 41, 42). Jak wskazuje negacja: οὐ (...) ἀλλά pojęcie świadka nie dotyczy całego ludu, lecz określonej grupy tych uczniów, którzy jedli i pili ze Zmartwychwstałym (w. 41). Podając natomiast słowa τούτῳ πάντες οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν (w. 43a), Łukasz przytacza kryterium spełnione w przypadku Piotra, mianowicie - zrozumienie zbawczej misji Jezusa w świetle zapowiedzi Pisma (por. Łk 24, 44-47).⁸⁶ W przemówieniu Piotra pojawia się jeszcze jedno kryterium autentycznego świadka zmartwychwstania - Boże powołanie na ten urząd (προκεχειροτονημένοις ὑπὸ τοῦ οὐ, w. 41).⁸⁷ Należy je określić jako nowy element w Łukaszczej teorii świadectwa, zacieśniający grono świadków zmartwychwstania do Kolegium Dwunastu.

Można sądzić, że taką koncepcję świadka dyktowała sytuacja odbiorców cezarejskiego orędzia, którzy pochodzili ze środowiska pogańskiego. Ani nauczanie Mistrza z Nazaretu ani Jego powstanie z martwych nie było im znane. Dlatego też w tej sytuacji świadectwo Apostołów było konieczne do potwierdzenia prawdziwości osoby, a zwłaszcza zmartwychwstania Jezusa Chrystusa.⁸⁸ W porównaniu do

⁸⁴ Zdaniem U. Wilckensa, w Łukaszczej teorii świadectwa chodzi o Apostołów jako świadków Chrystusa zmartwychwstałego a nie Boga (zob. 1 Kor 15, 15). Por. *Die Missionsreden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 149.

⁸⁵ Por. G. Schneider, *Der Missionsauftrag Jesu in der Darstellung der Evangelien*, dz. cyt., 189; tenże, *Der Zweck des lukanischen Doppplwerk*, dz. cyt., 48; tenże, *Die Petrusrede vor Kornelius*, dz. cyt., 277; G. Dellin, *Die Jesusgeschichte in der Verkündigung nach Acta*, dz. cyt., 379; H. N. Ridderbos, dz. cyt., 17; H. Braun, dz. cyt., 175.

⁸⁶ Por. H. N. Ridderbos, dz. cyt., 25; G. Schneider, *Der Missionsauftrag Jesu in der Darstellung der Evangelien*, dz. cyt., 202-204.

⁸⁷ Por. G. Dellin, *Die Jesusgeschichte in der Verkündigung nach Acta*, dz. cyt., 379; C. P. März, dz. cyt., 45; R. Pesch, *Die Apostelgeschichte I*, dz. cyt., 344.

⁸⁸ Por. L. Coenen, dz. cyt., 1483; E. Kränkl, dz. cyt., 210.

wcześniejszych mów (por. 2, 32; 3,15), w których świadectwo dotyczyło przede wszystkim powstania Jezusa z martwych, Piotr w domu Korneliusza koncentruje się na wydarzeniach z Jego życia ziemskiego i paschalnego (w. 39. 41).⁸⁹ Specyfika tej wypowiedzi polega na tym, że pojawia się w niej wyraźny podział przedmiotu świadectwa, na wydarzenia przed- i powielkanocne (por. 1, 22). Zapewne miały one (szczególnie wzmianka o jedzeniu i picciu) potwierdzać prawdziwość powstania z martwych Jezusa z Nazaretu oraz jego realną obecność w czasie spotkań powielkanocnych.⁹⁰

Nie ulega wątpliwości, że potrzebę apostolskiego świadectwa dyktowało również *Sitz im Leben* wczesnego przepowiadania misyjnego (2, 32; 3, 15). Ciągłe trwały dyskusje ze zwolennikami judaizmu (5, 30-32), a także z różnymi, entuzjastycznymi grupami chrześcijan, które powoływały się wyłącznie na wskazania Ducha i uwielbionego Pana.⁹¹ W miarę upływu czasu i postępu ewangelizacji coraz częstsze były wystąpienia fałszywych proroków (por. Dz, 13, 6; Gal 2, 4), nauczycieli (por. 2 P 2, 1), oraz tzw. „żydujących” (por. Dz 15, 1. 19. 24; Gal 1, 7).⁹² Rozwój młodego Kościoła i jedność jego doktryny były zatem często narażone na zniekształcenie.

W tej sytuacji powstała konieczność wykazania, że Chrystus powielkanocny jest identyczny z Jezusem ziemskim⁹³ Zadanie to mogli wypełnić tylko ci, którzy jedli i pili ze Zmartwychwstałym (w. 41) i widzieli wcześniej „czego dokonał nie tylko w ziemi żydowskiej, lecz także w Jeruzalem” (w. 39). Tylko świadectwo mogło być gwarantem jedności i nieskażoności orędzia chrześcijańskiego, czyli całego dzieła zbawczego Jezusa Chrystusa.⁹⁴ Nauka i życie Dwunastu było więc pierwszym kryterium jego prawdziwości i ciągłości, tworząc tym samym podstawę przepowiadania misyjnego.

---

⁸⁹ Por. G. Dellling, *Die Jesusgeschichte in der Verkündigung nach Acta*, dz. cyt., 379; K. Kliesch, *Das heilsgeschichtliche Credo in den Reden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 82-83.

⁹⁰ Por. J. Roloff, dz. cyt., 173; J. Kürzinger, dz. cyt., 289; E. Haenchen, *Judentum und Christentum in der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 343; H. Ordon, *Cezarejska katecheza Piotra (Dz 10, 34-43)*, dz. cyt., 13-14; F. Bovon, dz. cyt., 209.

⁹¹ C. P. März, dz. cyt., 50-51.

⁹² G. Voss zauważa, że kompozycja literacko-teologiczna dzieł Łukasza uwzględnia okoliczności czasu i miejsca. Por. *Wiara w rozumieniu Nowego Testamentu*, w: *Biblia dzisiaj*, red. J. Kudasiewicz, Kraków 1969, 382.

⁹³ Por. G. Schneider, *Der Missionsauftrag Jesu in der Darstellung der Evangelien*, dz. cyt., 86-87; E. Haenchen, *Judentum und Christentum in der Apostelgeschichte*, dz. cyt. 343.

⁹⁴ Por. E. Kränkl, dz. cyt., 210.

Można powiedzieć, iż w literacko-teologicznej perspektywie Łukasza świadectwo apostołskie posiada wyjątkową pozycję, gdyż jest konstytutywnym elementem przepowiadania misyjnego. Niektórzy nawet sądzą, że „świadczący” charakter cezarejskiego przemówienia Piotra jest wyrazem ówczesnego przekonania o wielkiej roli świadectwa w kontynuacji dzieła zbawczego Jezusa z Nazaretu.⁹⁵ Ponieważ świadectwo pierwszych głosicieli ewangelii było dla pogan bardzo często jedynym argumentem za prawdziwością kerygmatu chrystologicznego, tworzącym podstawy wiary,⁹⁶ można powiedzieć, że świadectwo apostołskie posiadało wymiar historiozbawczy.⁹⁷

ZAKOŃCZENIE

Przeprowadzone wyżej analizy literacko-egzegetyczne wykazują, że temat apostołskiego świadectwa zajmuje ważne miejsce w zamyśle redakcyjnym i teologicznym Łukasza (w. 39. 41. 42). Potwierdzają to: kompozycja księgi, najbliższy kontekst a także analiza języka, stylu oraz struktury tekstu Dz 10, 34-43. Świadectwo Piotra łączy i zamyka cały kerygmat chrystologiczny (w. 39. 42). Jest ono nieodzownym elementem przepowiadania i częścią nakazu misyjnego (w. 42). Prawdę o możliwości zbawienia wszystkich ludzi potwierdza Apostoł Piotr świadectwem wszystkich proroków (w. 43).

Na podstawie kryteriów podanych przez Łukasza stwierdzamy, że w jego ujęciu świadkami Zmartwychwstałego są przede wszystkim Apostołowie. Taka koncepcja wiązała się z Sitz im Leben młodego Kościoła, ponieważ w miarę rozwoju dzieła misyjnego tylko Apostołowie mogli potwierdzić realność i tożsamość Zmartwychwstałego Chrystusa z Jezusem z Nazaretu. Jedynie ich świadectwo mogło być kryterium i gwarancją autentyczności a także jedności głoszonej ewangelii. W rzeczywistości stawało się ono podstawą wiary chrześcijan pochodzących z pogaństwa, a tym samym przyczyniało się do rozwoju nowej religii. W teologicznej perspektywie Łukasza świadectwo apostołskie otrzymało wymiar historiozbawczy, ponieważ ściśle łączyło się z ewangelizacją świata.

⁹⁵ Por. G. Delling, *Die Jesusgeschichte in der Verkündigung nach Acta*, dz. cyt., 385; G. Schneider, *Die Apostelgeschichte I*, dz. cyt., 137; U. Wilckens, *Die Missionsreden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 95-96.

⁹⁶ Por. G. Schneider, *Der Missionsauftrag Jesu in der Darstellung der Evangelien*, dz. cyt., 201.

⁹⁷ Por. U. Wilckens, *Die Missionsreden der Apostelgeschichte*, dz. cyt., 95-96.

IL VALORE DI TESTIMONIANZA APOSTOLICA NELL'OPERA DI EVANGELIZZAZIONE (CON UN ESEMPIO ATTI 10, 34-43)

Nel presente articolo l'autore ha cercato di rispondere alla domanda: qual'è il valore di testimonianza nella predicazione degli Apostoli con un'esempio del discorso di Pietro a Cesarea Palestina (Atti 10, 34-43).

La risposta a questo problema è stata trattata in tre capitoli:

- il primo parla delle questioni letterarie;
- il secondo contiene le analisi esegetiche delle parole e locuzioni adeguate („noi siamo testimoni di tutto”, v. 39; „testimoni da Dio prescelti”, v. 41; „ci ha ordinato di predicare al popolo e di testimoniare”, v. 42; „tutti i profeti rendono questa testimonianza”, v. 42);
- nel terzo capitolo è stata descritta la posizione di testimonianza nell'annuncio del Vangelo da parte degli Apostoli – in particolare di Pietro.

La testimonianza apostolica era un componente indispensabile dell'opera di evangelizzazione, dello sviluppo di Chiesa primitiva. I primi testimoni erano gli Apostoli – in particolare di Pietro. La loro testimonianza toccava – per quanto riguarda il suo oggetto – la vita terrena, la risurrezione di Gesù Cristo e gli avvenimenti pasquali. Il grande valore di testimonianza apostolica consiste:

- nel confermare la verità di Gesù risorto e la sua identità con Gesù da Názareth;
- nel autenticare: la missione dei primi predicatori, la verità dell'insegnamento apostolico e la continuità della buona novella;
- nel fare un fondamento della fede ai primi cristiani provenienti dal mondo pagano.